

سید مصطفی محقق داماد

مصرف بی رویه اموال عمومی از نظر معارف اسلامی

چکیده

در قرآن مجید سه واژه آمده که بیانگر سه خصلت زشت و مبعوض نزد خداوند است. ۱- اتراف ۲- اسراف ۳- تبذیر.

اتراف به معنای زندگی بر مبنای اصل التذاد و خوش گذرانی و غفلت از هدف داری دستگاه آفرینش و جایگاه انسان در جهان است و اسراف به معنای مصرف بی‌رویه و یا به تعبیر دیگر مصرف غیر منطقی از منابع طبیعی است و تبذیر به معنای تلف کردن و تضييع منابع است. قرآن معاندین مترفین را رسولان الهی معرفی می‌کند،^۱ و در مورد مسرفین می‌فرماید: اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ^۲ و نسبت به اهل تبذیر می‌فرماید: اِنَّ الْمُبْذِرِيْنَ كَانُوْا اِخْوَانَ الشَّيَاطِيْنَ،^۳ یعنی آنان برادران شیاطین‌اند.

واژه اسراف کاربرد فراوانی در بین مردم دارد و همه مصارف بیش از حد را شامل می‌شود. دایره‌ای وسیع دارد که از دور ریختن اضافی یک غذا تا هدر دادن منابع عظیم را شامل می‌شود. استقصاء همه موارد نیز غیرممکن است. در این فصل تنها پاره‌ای موارد ذکر می‌گردد. این یک اصل کلی است که هر زیاده‌روی در مصرف، اسراف است؛ چنانچه علی (ع) می‌فرماید:

«كُلُّمَا زَادَ عَلَى الْاِقْتِصَادِ اسْرَافٌ»^۴ «هر چه از حد میانه روی بگذرد اسراف است».

اسراف در همه قسمت‌های زندگی متصور است. غالباً اذهان مردم از اسراف به مصرف‌گرایی و زیاده‌روی در مصرف منتقل می‌شود اما اسراف در تولید نیز واقع می‌شود. اصولاً اسراف در تولید و مصرف مانند دو حلقه تحت تأثیر هم است. کنترل تولید نقش مهم و بسزایی در شکل دادن به مصرف دارد. تولید کالاهای لوکس، پرخرج و تشریفاتی، هدر دادن سرمایه‌ها، وقت و نیروی انسانی است. بودجه‌ای که صرف تولید برخی کالاهای لوکس و تجملی می‌شود اگر صرف سرمایه‌گذاری در قسمت صنعت، کشاورزی و خدمات گردد می‌تواند موجبات رشد و توسعه کشور را فراهم آورد.

تولید کالاهای کم‌مصرف و تجملی موجب ایجاد بازار کاذب، مصرف نادرست و در نتیجه هدر رفتن سرمایه‌ها می‌شود. تولیدکنندگان کالاها، در این قسمت نقش مهمی را بر عهده دارند، قوام یک ملت به قوام در بخش تولید وابسته است. بخش تولید و مصرف جدا از یکدیگر نیستند. بی‌توجهی به کیفیت و مرغوبیت کالا در مرحله تولید، موجب اسراف در مرحله مصرف، و تضييع و تلف می‌شود. تولیدکنندگان کالاهای صنعتی اگر دقت لازم را در تولید یک قطعه صنعتی به کار نبرند علاوه بر هدر دادن سرمایه وقت و نیروی انسانی و سلب اعتماد عمومی، باعث اسراف در مصرف می‌گردند. به عنوان مثال نانوایان که تولیدکننده بهترین و با ارزش‌ترین ماده غذایی مردم هستند، اگر در تهیه نان بی‌توجهی نمایند باعث اسراف و هدر رفتن در این ماده غذایی می‌گردند. اسراف دائره وسیعی دارد که از بخش کشاورزی گرفته تا بخش صنعت و خدمات همه را شامل می‌شود، اسراف را به دو بخش می‌توان دسته‌بندی کرد اسراف در اموال شخصی و اسراف در اموال عمومی.

در این گفتار موضوع بحث اسراف در اموال عمومی است که ذیلاً به نحو اختصار به آن می‌پردازیم.

از زیانبارترین اقسام اسراف، اسراف در اموال عمومی و بیت‌المال مسلمین است. حفاظت از اموال عمومی و بیت‌المال نشانه رشد شخصیت، ادب و حس مسئولیت یک ملت است. اموال عمومی شامل تمامی امکانات و سرمایه‌هایی می‌شود که خداوند آنها را مایه حیات و قوام جامعه قرار داده است اینها سرمایه‌های اصلی یک ملت و ضامن بقای آن می‌باشند. حفاظت و استفاده صحیح از آن جامعه را به سوی رفاه پیش می‌برد. در صورتی که حیف و میل آن، کاهش و فرسایش آن، مصرف بیش از حد و اتلاف آن، بسنیه اقتصادی اجتماع را نابود می‌کند. اموال عمومی ویژگی‌هایی دارند که برخی از آنها عبارتند از:

۱- متعلق به عموم است نه فرد خاص.